

IONEL, VINTILĂ, CONSTANTIN ȘI GHEORGHE I.C. BRĂȚIANU ÎN VIAȚA POLITICĂ ROMÂNEASCĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

IONEL VINTILĂ, CONSTANTIN AND GHEORGHE I.C. BRĂȚIANU IN ROMANIAN POLITICAL LIFE IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Alexandru MARIN, profesor, gradul didactic I,
Șoala Gimnazială „Gheorghe I.I.C. Brătianu Rătești”,
comuna Rătești, județul Argeș, România.
ORCID: 0009-0006-8499-3565
prof_alexandrumarin@yahoo.com

CZU: 32(498)“19”

DOI: 10.46727/c.v3.21-22-03-2024.p247-259

Abstract. The first half of the 20th century represents the most fruitful period of Romanian politics, stemming from the emergence of new political parties competing against the traditional ones. Political balance and important reforms such as the land distribution to the peasants lead to the increase of the standard of living in Romania and to economic, social and cultural growth. In this period the lead was being held by the National Liberal Party, which at the beginning of the century co-opted the young socialists to strengthen itself. Before and after the Great War the National Liberal Party headed the country towards a main national goal, that of the Great Union (Marea Unire). In the present article we attempt to create a succinct analysis of the political activities of the four members of the Brătianu family: Ionel, Vintilă, Dinu and Gheorghe I.I.C Brătianu, who contributed to the development of Romania in this time period. The diversified Bucharest politics and the emergence of the National Peasants Party lead to a powerful electoral campaign at the national level. The frequent government changes and the influence of King Carol II made the National Liberals to “say their piece”, and the assumed political and governmental activity displayed the consistency and clarity of the implemented reforms in view of Romania's development. The political activity and unshakeable faith in the liberal ideals lead the newly installed post-war regime to physically remove all political adversaries, including the two remarkable members of the Brătianu family Dinu and Gheorghe, sent to the sadly remembered Sighet prison.

Keywords: the Great War, maneuver, revolving door government, Dâmbovița politics, the Great Unification, armistice, the Brătianu decade.

Introducere. Prima jumătate a secolului XX a însemnat cea mai fructuoasă perioadă de politică românească, deoarece pe scena politică și-au făcut apariția o serie de partide politice noi ce au concurat cu cele tradiționale. Echilibrul politic și implementarea celor mai importante reforme, împrăștierea cu pământ a țăranilor au dus la creșterea nivelului de trai în România și la dezvoltarea din punct de vedere economic, social și cultural. În acest spectru politic românesc poziția fruntașă a fost deținută de Partidul Național Liberal, care, la începutul secolului XX, a cooptat tinerii socialiști și a întărit partidul. Înainte și după Mare Război, Partidul Național Liberal a călăuzit România pentru a îndeplini principalul obiectiv – Marea Unire.

Noutatea articolului nostru constă în acțiunea și activitatea președintelui Partidului Național Liberal, Ion (Ionel) I.C. Brătianu, care a avut cea mai mare contribuție la împlinirea dezideratului, dar și activitatea fraților Vintilă și Constantin (Dinu) I.C. Brătianu, care s-au confundat cu linia partidului. Gheorghe I.I.C. Brătianu, fiul lui Ionel Brătianu, cu toate că se

desprinde din Partidul Național Liberal și formează Partidul Georgist, totuși contribuie la acțiunea și politica Partidului Național Liberal până la sfârșit.

Perioada interbelică a fost dominată de Partidul Național Liberal și de președintele Constantin I.C. Brătianu și s-a remarcat prin guvernarea Tătărașcu (1934-1937) ce a dus viața economică, socială și culturală românească la o dezvoltare semnificativă.

După a doua mare conflagrație, mai precis după anul 1945, activitatea politică a liberalilor Constantin și Gheorghe I.I.C. Brătianu a fost întreruptă brutal de regimul comunist instalat la putere, iar aceștia au sfârșit în închisoarea de la Sighet.

Ion (Ionel) I.C. Brătianu (1864-1927), una dintre cele mai complexe personalități din istoria României, era fiul cel mare al lui Ion C. Brătianu, care s-a născut la 20 august 1864, la Florica, județul Muscel. A avut o educație aleasă și o pregătire intelectuală temeinică, iar după absolvirea Colegiului „Sfântul Sava” din București a urmat Școala de Drumuri și Poduri din Paris, ajungând inginer specialist în construcția căilor ferate. Drumul deschis spre politica românească a fost marcat de călătoria cu trăsura pe malul Dunării pentru a asista la momentul istoric a Războiului de Independență, când armata română răspundea la Calafat atacurilor artileriei otomane în anul 1877. După moartea părintelui său, Ion C. Brătianu, în anul 1891, el s-a considerat continuatorul de drept al idealurilor marelui înaintaș. (Scurtu 1992: 5)

Debutul politic l-a avut în anul 1895, în fața alegătorilor din Târgu Jiu, iar prima sa investitură ministerială a fost în anul 1897. Acest început politic s-a datorat guvernatorului Băncii Naționale, Eugeniu Carada, care era prieten cu Ion C. Brătianu și care vedea în Ionel un viitor mare om politic. (Cantacuzino 1993: 199)

La vârsta de 33 de ani a fost numit ministrul Lucrărilor Publice în guvernul Sturdza, acordând o atenție deosebită construcțiilor de căi ferate, fiind ajutat de Anghel Saligny și Elie Radu, ca în noiembrie 1897 ministrul Ion I.C. Brătianu să participe la inaugurarea căii ferate Pitești - Curtea de Argeș, ocupându-se în continuare și de amenajarea portului Constanța. (Rădulescu 1998: 30)

Pe linie de partid, s-a pronunțat pentru reînnoirea totală a Partidul Național Liberal: cadru, program, ideologie, organizare. Prin promovarea tineretului, i-a cooptat și pe socialiștii C. Stere, V.G. Morțun și Al. Radovici, aceștia intrând, oficial, la 9 februarie 1900, în Partidul Național Liberal. (Voința Națională 1900: 2)

La începutul secolului al XX-lea, Partidul Național Liberal a desfășurat o fulminantă campanie de răsturnare a Partidului Conservator, la care Ion I.C. Brătianu a avut o contribuție deosebită. În februarie 1901, Partidul Național Liberal a ajuns din nou la putere, Ion I.C. Brătianu primind Ministerul Lucrărilor Publice, dar, în urma remanierii din 1902, i s-a încredințat Ministerul de Externe, ceea ce i-a permis lărgirea teritoriului politic. (Voința Națională 1901: 1)

Între anii 1900-1909, s-a preocupat de situația românilor din Transilvania și din Imperiul Otoman, pronunțându-se ferm pentru „egalitatea administrativă și religioasă cu celelalte populațiuni” și a intervenit de multe ori la Viena și Budapesta pentru negocieri între Partidul Național Român și guvernul maghiar. (Bulei 1987: 321)

La 21 februarie 1907 a izbucnit la Flămânzi (Botoșani) scânteia ce avea să declanșeze răscoala țărănească, iar Ion I.C. Brătianu s-a adresat președintelui Consiliului de Miniștri pentru a lua grabnice măsuri de stopare a abuzurilor marilor trusturi arendășești. Fruntașul liberal a

condamnat o mână de oameni, străini de interesele noastre, care s-au făcut stăpâni prin arendare pe întinderi tot mai mari din pământurile țării. (Voința Națională 1907: 1)

În acest context, la 12 martie 1907, regele a chemat la putere Partidul Național Liberal, iar Ion I.C. Brătianu deținea Ministerul de Interne și Alexandru Averescu, Ministerul de Război. Noul guvern a dat publicității un manifest semnat de Carol I și de toți miniștrii, în care se aducea la cunoștință țăranilor că se va desființa taxa de 5 lei, legea pentru asigurarea lipsei de porumb, taxa pentru decaltru de vin, arendarea pământului Statului și așezămintelor publice direct la țărani, întărirea băncilor populare și o nouă lege a învoielilor agricole. În calitate de ministru de interne, Ion I.C. Brătianu a numit în fruntea Prefecturilor oameni capabili, Constantin Stere, dr. Nicolae Lupu, Alexandru Radovici și I.C. Atanasiu. Împreună cu Alexandru Averescu, a întocmit un plan de reprimare a răscoalei și a împărțit țara în 12 zone de operații, iar județele, în mai multe sectoare. Au fost folosite 8 divizii militare ce își aveau comandamentele la Turnu Severin, Craiova, Târgoviște, București, Buzău, Focșani, Roman și Botoșani. (Neamul Românesc 1909: 1-2) În acest an zburciat a avut loc căsătoria lui Ion I.C. Brătianu cu Eliza Știrbey, fosta soție a rivalului său politic, conservatorul Alexandru Marghiloman. Înainte mai avusese loc un mariaj de foarte scurtă durată. Mai precis, în 1897-1898, când conducea ca inginer stagiar lucrările de la calea ferată Pașcani-Iași, fiind cazat la castelul de la Ruginoasa, unde a cunoscut-o pe nora Domnului Alexandru Cuza, Maria Moruzzi, și a avut loc căsătoria impusă pentru a recunoaște copilul ce se născuse, Gheorghe Brătianu. Fiind de conveniență, căsătoria s-a desfășurat imediat după contractarea oficială. Prin hotărârea judecătorească, tatăl obținea dreptul de a se ocupa de creșterea copilului de la vârsta de 3 ani. Legătura cu Ion I.C. Brătianu a avut loc abia în anul 1909, când, în urma unui atentat, acesta a dorit să-și vadă fiul. De atunci, treptat, legăturile s-au încheșat și istoricul Gheorghe I.I.C. Brătianu a părăsit Moldova și a venit în Argeș. (Spinei 1996: 94)

După mișcările populare din anul 1907, pozițiile lui Ion I.C. Brătianu s-au întărit în Partidul Național Liberal, deoarece, în calitate de ministru de interne, controla organizațiile interne-locale ale partidului, controla administrația; adepții săi ieșind victorioși în alegeri, și-a asigurat controlul Parlamentului. Tineretul liberal a început o campanie politică la sate în favoarea modificării sistemului electoral prin introducerea Colegiului Unic, iar cu sprijinul lui Ion I.C. Brătianu, Constantin Stere a fost ales președinte al organizației județene Iași. Președintele Partidului Național Liberal, Dimitrie Sturdza, la 75 de ani, era din ce în ce mai bolnav și pleacă pentru o perioadă în străinătate la tratament, moment în care Eugeniu Carada face tot posibilul ca Ion I.C. Brătianu să preia șefia Partidului Național Liberal. Astfel, în ziua de 24 ianuarie 1909, a avut loc în sala Eforiei din București Congresul Partidului Național Liberal, unde Mihail Pherekyde l-a propus ca președinte al partidului pe Ion I.C. Brătianu, „care avea un nume ilustru și care s-a afirmat ca cel mai de valoare din partid”. În moțiunea adoptată, membrii Partidului Național Liberal adunați în Sala Eforie, reprezentând întreaga organizație a partidului din țară, au declarat și au recunoscut pe Ion I.C. Brătianu drept președinte al Comitetului Executiv și conducător al Partidului Național Liberal. (Adevărul 1907: 1-2)

La 45 de ani, Ion I.C. Brătianu își vedea realizat idealul și dispunea de cel mai important instrument pentru a realiza cele mai importante obiective politice din gândirea sa. Astfel, prin demisia guvernului și totodată prin refacerea lui la 4 martie 1909, Ion I.C. Brătianu scapă de Alexandru Averescu, persoană incomodă și îl înlocuiește cu Toma Stelian. (Adevărul 1907: 3)

Ion I.C. Brătianu marca esențial modernizarea României, iar reformele Partidului Național Liberal începeau să prindă contur. La o întrunire liberală, după niște calcule bine întocmite, el declara că se impunea modificarea Constituției în privința sistemului electoral și a reformei agrare, deoarece 1 180 000 de locuitori nu-și puteau asigura existența, fapt ce putea avea consecințe sociale foarte grave. La aceste obiective stăruiau elemente înaintate din Partidul Național Liberal, mai precis tineretul generos în frunte cu Vintilă Brătianu. (Duca 1990: 44)

Aceste obiective importante în opinia publică figurau și în programele altor partide: Partidul Naționalist Democrat, Partidul Conservator-Democrat și Partidul Socialist-Democrat. În acest context, șeful Partidului Național Liberal a propus regelui extinderea dreptului de vot prin legiferarea Colegiului Unic, dar Carol I a refuzat. În această situație, președintele Consiliului de Miniștri a depus demisia guvernului și a trecut în opoziție. (Neamul Românesc 1910: 2)

Convins că reformele trebuiau anunțate la momentul potrivit, retras în opoziție, el a lucrat metodic pentru a ajunge la succes. Pentru aceasta, Ion I.C. Brătianu a mers din oraș în oraș în toată țara timp de o lună, pentru a convinge membrii Partidului Național Liberal de necesitatea reformelor, iar la Congresul din 20 octombrie 1913 nu a îndrăznit nimeni să se împotrivescă. (Vremea Nouă 1913: 3)

Liberalii au întâmpinat opoziția conservatorilor Gheorghe Grigore Cantacuzino și Alexandru Marghiloman, care nu voiau să audă de violarea proprietății, considerând-o sfântă, iar despre votul universal spuneau că nu-și are rostul. Alegerile pentru Adunarea Constituantă au fost câștigate de liberali la 5 iunie 1914, dar declanșarea Marelui Război a determinat scoaterea reformelor din obiectivul primordial al instituțiilor statului. (Bulei 1987: 342)

La 27 iulie 1914, regele a fost anunțat de împăratul Frantz Joseph și de Wilhelm al II-lea despre declararea războiului contra Serbiei, cerându-i ca România să fie alături de ei. Ion I.C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, s-a mutat la Sinaia, unde în discuțiile cu regele îi arăta clar că România avea o altă opțiune în angajarea ostilităților. (Paul al României 1991: 17-18)

Consiliul de Coroană din 3 august 1914, întrunit la Sinaia, a hotărât neutralitatea României în marea conflagrație ce abia începuse în Europa. Partidele politice românești își dădeau mâna într-un moment de grea cumpănă pentru țară. Timp de doi ani, România a rămas la acest adăpost destul de fragil, fiind o perioadă foarte încărcată pe planul acțiunii diplomatice, al frământărilor interne și al manifestărilor politice. (Bulei 1987: 382)

La 27 septembrie 1914 a încetat din viață Carol I, iar a doua zi a depus jurământul noul rege, Ferdinand I, care a ținut să dea asigurări că este „un bun român”, dar în esență a fost puternic influențat de regina Maria, Barbu Știrbey și Ion I.C. Brătianu. Astfel, Ion I.C. Brătianu a devenit figura centrală a vieții politice românești, dovedind o mare dibăcie politică și ținând un echilibru între taberele politice românești aflate în dispută. (Scurtu 1992: 33)

Despre Ion I.C. Brătianu, în acel moment, ne-a lăsat o vie mărturie Ion Pillat, care consemna că: „...toată viața lui, Ionel Brătianu a fost un artist. El nu concepea viața politică așa cum o concepe omul de știință. Despre Brătianu a rămas părerea că era un leneș și se vorbea pe atunci că se culca devreme și se scula foarte târziu, iar după masă se întindea ceasuri întregi cu ochii închiși. Aceasta nu era decât o concentrare la evenimentele politice, o pregătire artistică. El avea intuiția evenimentului politic, pe care o lăsa să se dospească adânc în sufletul lui. Când a fost să intrăm în război, s-a dus pe dealul Florica și a stat mult timp lângă mormântul tatălui

său pentru care avea un cult deosebit. Parcă ar fi voit să aibă o legătură sufletească cu trecutul”. (Pillat 1993: 37)

În această atmosferă și stare de spirit, Ion I.C. Brătianu își continua planul său vizând intrarea României în război la momentul oportun și după luarea tuturor măsurilor necesare pentru reușita acțiunii de câștigare a obiectivului principal – Statul Național Unitar. Astfel, din inițiativa președintelui Consiliului de Miniștri, mai mulți oameni politici au plecat cu misiuni speciale în Franța, Anglia și Italia, pentru a argumenta drepturile României asupra Transilvaniei și Bucovinei. (BULEI 1981: 24) La rândul său, șeful guvernului a purtat îndelungi discuții cu miniștrii Antantei la București: Charles Blondel și apoi contele de Saint-Aulaire (Franța,), George Barclay (Marea Britanie), Stanislav Poklewsky-Koziell (Rusia) și baronul Carlo Fasciotti (Italia). Problemele grele întâmpinate de Antanta pe frontul de Apus au determinat în iunie 1916 pe generalul Alexeev, șeful Marelui Stat Major al Armatei Ruse, și pe generalul Joseph Joffre, comandantul șef al Armatei franceze, să ceară Guvernului Român intrarea în război „acum ori niciodată”. Nicolae Filipescu îl acuza pe Ion I.C. Brătianu că de doi ani de zile tot amâna momentul intrării în război. De asemenea, Constantin Argetoianu îl acuza că lucra de unul singur, neavând încredere în nimeni, lăsându-se ajutat numai de oameni mediocri. Take Ionescu îi cerea regelui direct: „Sire, dă-ne războiul să facem România Mare, căci în România Mică nu este loc nici pentru tine, nici pentru noi”. (Magazin Istoric XLIX: 16)

La 4 august 1916, Ion I.C. Brătianu a semnat Convenția politică și Convenția militară la Vintilă Brătianu acasă, de față fiind I.G. Duca, Constantin Diamandy, Vintilă Brătianu și Poklewsky-Koziell, ministrul Rusiei, care a adus cele cinci exemplare originale semnate deja de Saint-Aulaire și George Barclay. Prin aceasta, Ion I.C. Brătianu era convins că a realizat tot ce-și dorise și că a pus bazele României Mari, convocând Consiliul de Coroană pentru data de 14 august 1916. (DUCA 1990: 45) În seara zilei de 14 august 1916, ministrul României la Viena a înmănat guvernului Austro-Ungariei declarația de război, iar în cursul nopții, Armata Română a început lupta pentru eliberarea Transilvaniei. Germania, Bulgaria și Turcia au declarat război României din solidaritate față de Austro-Ungaria. Ajutorul promis de Antantă a fost insuficient, iar pierderea bătăliei de la Turtucaia la 24 august a fost un cutremur puternic pentru opinia publică românească. Ion I.C. Brătianu a purtat o mare răspundere pentru situația creată. I.G. Duca și Nicolae Iorga l-au văzut ca pe un om zdrobit, care vorbea încet, cu gândul aiurea, ce lua hotărâri inexplicabile și care rătăcea de dimineață până seara din odaie în odaie; nu mai primea aproape pe nimeni și cu greu puteai obține rezolvarea problemelor care erau în sfera lui de atribuțiuni. (Iorga 197: 473)

În această stare disperată, politica „prin noi înșine” i-a apărut, încă odată, ca fiind singura salvare. Revenindu-și, Ion I.C. Brătianu, a acționat pentru mobilizarea tuturor forțelor națiunii române. (Brătianu 2006: 25)

Armata Română, copleșită de forța numerică și de tehnica inamicului, a fost nevoită să se retragă pas cu pas. După manevra de la Flămânda, trupele germane au rupt frontul pe Jiu și au invadat Oltenia, gruparea lui Mackensen a trecut Dunărea pe la Zimnicea venind spre București, iar după rezistența de pe Argeș-Neajlov, Armata Română a primit ordinul de retragere între Carpați și Dunăre. (Torrey 2014: 130-133)

Intrarea în București a feldmareșalului Mackensen, la 6 decembrie 1916, făcea ca presa să scrie că Ion I.C. Brătianu a jucat rolul cel mai important în cataclismul care a distrus munca de veacuri a acestui popor. Patima politică nu-l va cruța și-i va întina numele, dar istoria va

cerceta cauzele adânci care l-au adus la această nenorocire. Adversarii politici, în frunte cu Octavian Goga, își exprimau indignarea că „Brătianu cu frații lui păstrează și mai departe răspunderea, iar istoria va stigmatiza odată obrazul acestui om vinovat, meschin, dictator oriental, înconjurat de eunuci și de slugi păcătoase”. (Goga 1989: 286)

Anul 1917 a debutat cu vizita lui Ion I.C. Brătianu la Petrograd, unde a discutat cu țarul Nicolae al II-lea și cu alte personalități politice și militare pentru trimiterea de ajutoare materiale și umane pentru o nouă ofensivă. La 10 februarie, Brătianu părăsea Rusia, dar evenimentele ce au urmat și înlăturarea țarului au provocat o mare îngrijorare în cercurile conducătoare românești. (Călinescu 1990: 34)

A doua vizită din aprilie o face la Petrograd, împreună cu generalul Constantin Prezan și Kerenski acceptă planul propus privind o ofensivă militară în zona Nămolosa, iar în iulie-august 1917, armata română obține victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz. (Averescu 1930: 253)

În ziua de 23 ianuarie 1918, Mackensen a adresat Guvernului Român un ultimatum ca în 4 zile să-și lămurească poziția. În această situație, Ion I.C. Brătianu a demisionat. Viața politică internă a evoluat în strânsă conexiune cu viața politică europeană. Întrucât cercurile politice de la București începuseră să condamne intrarea României în război, Ion I.C. Brătianu înainta, în martie 1918, un memoriu regelui în care afirma următoarele: „Războiul nostru nu este rezultatul artificial al unor interese vremelnice sau al unor concepțiuni personale, el este impus de o necesitate istorică care domină întreaga noastră viață de stat și căreia îi corespunde cel mai neclintit ideal al întregului popor”. (Torrey 214: 293)

La 24 aprilie/7 mai 1918, guvernul Marghiloman a semnat la București pacea cu Puterile Centrale, ratificată de regele Ferdinand. Primul mare acuzat a fost Ion I.C. Brătianu pentru care Garabet Ibrăileanu afirma: „Am văzut în *Gazeta Lumina* harta României mutilate. Era opera d-lui Brătianu în imagini. O dungă neagră acoperea munții noștri de la Porțile de Fier până la Cornul Luncii. Sub dunga neagră au dispărut munții noștri. Am pierdut tot ce a fost frumos în țara asta”. Parlamentul, dominat de conservatori, a hotărât, la 9 august 1918, să dea în judecată guvernul Ion I.C. Brătianu pe fondul respingerii trupelor rusești, transportării tezaurului în altă țară și numirii cadrelor incompetente în fruntea armatei. Argumentul era acela că această situație a iritat conducerea de la Moscova și Lenin a reacționat cu mânie, rupând relațiile diplomatice și confiscând tezaurul românesc. Regele Ferdinand s-a opus, iar până la urmă procesul intentat guvernului Brătianu nu a mai avut loc. În esență, conservatorii doreau compromiterea adversarului politic. Dar evenimentele s-au precipitat și Puterile Centrale au fost înfrânte, iar guvernul Marghiloman a fost înlocuit cu guvernul Constantin Coandă, la data de 26 octombrie 1918. (Duca 1990: 46)

Ion I.C. Brătianu, deși nu era la putere, era de fiecare dată căutat și consultat de reprezentanții bucovinenilor și ardelenilor. După ce, la 27 martie 1918, Sfatul Țării de la Chișinău a decis unirea Basarabiei cu România, la 28 noiembrie 1918 Congresul General al Bucovinei de la Cernăuți a hotărât unirea Bucovinei cu România. Legat de nașterea României Mari, numele lui Ion I.C. Brătianu a cântărit greu, și la 1 decembrie 1918 Adunarea Națională din Transilvania și Banat a hotărât unirea cu România. (Scurtu 2007: 208)

Cel mai important rol în oficializarea României Mari l-a jucat Ion I.C. Brătianu în jurul „celor patru” din Conferința de la Paris. Înainte de a pleca, îi spunea lui I.G. Duca: „Să știți că voi lupta pentru aplicarea integrală a tratatului din 1916. Chiar dacă Aliții nu-mi vor da

Banatul, nu mă duc pentru succese vremelnice, vreau să mențin pentru viitor integritatea drepturilor noastre etnice”. Dar, datorită încheierii separate a păcii cu adversarul, deoarece SUA nu participaseră la semnarea tratatului din 1916, puterile Aliate au declarat că acel tratat este caduc, inclusiv în ceea ce privește clauzele teritoriale. (Duca 1990: 65)

După susținerea argumentelor istorice, etnografice, lingvistice, geografice, logice, economice pentru legitimitatea Unirii și după întrebările puse de David Lloyd George, primul ministru britanic, la 19 februarie, Ion I.C. Brătianu a fost invitat împreună cu Alexandru Vaida Voievod la Comisia teritorială în legătură cu Banatul. Semnarea, la 28 iunie 1919, a celui mai important tratat de la Conferința de Pace de la Paris, a fost urmat de tratatul cu Austria unde premierul român a avut mai multe controverse cu Aliații mari și a părăsit în mod ostentativ la 2 iunie 1919 Conferința de Pace. Venind în țară, a proclamat „politica de rezistență”. Politica intransigentă a premierului putea duce la deteriorarea relațiilor cu Aliații. Implicarea în conflictul militar maghiaro-român din 1919 a făcut Consiliul Militar inter-aliat de la Versailles să fixeze o zonă neutră între România și Ungaria până la stabilirea graniței. (Îndreptarea 1919: 2)

De la Paris soseau note ultimative pentru semnarea tratatelor cu Austria. Față de refuzul României, Consiliul Superior a decis semnarea tratatului la 10 septembrie 1919. Ion I.C. Brătianu a prezentat demisia guvernului, iar guvernul nou a fost, la indicația sa, condus de generalul Arthur Văitoianu. (Viitorul 1919: 2)

Guvernul de coaliție, constituit la 1 decembrie 1919, numit al Blocului Parlamentar, prezidat de Alexandru Vaida-Voievod, a semnat cu mici modificări tratatul cu Austria. Atitudinea ostilă față de liberali a lui Vaida-Voievod l-a determinat pe Ion I.C. Brătianu să „aranjeze” formarea guvernului Alexandru Averescu, care s-a angajat să renunțe la răspunderi și a pornit la înfăptuirea Reformei Agrare. Astfel, la 13 martie 1920, guvernul Averescu a fost investit și calea reformelor a fost deschisă. (Viitorul 1922: 1)

În perioada guvernării liberale (1922-1926), Ion I.C. Brătianu, alături de rege, a jucat un rol important și a introdus acele reforme necesare dezvoltării tânărului stat român. Așa au fost introduse reforme ca: Reforma Agrară (în 1921 – începută de Alexandru Averescu), Constituția din 1923, Legea minelor, Legea administrativă, Legea Mârzescu și Legea electorală. După elaborarea acestor legi, în fața reacției străinătății, guvernul liberal a adus modificări acestor reglementări legislative, la presiunile opiniei publice europene și a trimis în principalele capitale europene pe Vintilă Brătianu, Tancred Constantinescu și Alexandru Constantinescu, spre a explica rostul și prevederile legislative românești. (Rusenescu 1979: 150)

Agravarea bolii regelui Ferdinand, face ca Ion I.C. Brătianu, după Adunarea Națională Constituantă, în ziua de 3 ianuarie 1926, în prezența regelui, în Consiliul de Coroană de la Sinaia, să prezinte componența Regenței: principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Gh. Buzdugan. (Scurtu 2007: 37)

În ziua de 27 martie 1926, după expunerea realizărilor guvernului liberal și după citirea mesajului regal de închidere a sesiunii parlamentare, Ion I.C. Brătianu a prezentat demisia guvernului, spunând: „Am socotit că este bine să ne retragem pentru ca să arătăm tuturor că opera pe care am îndeplinit-o nu are nevoie de prezența noastră la guvernare”. (Adevărul 1926: 1)

Concluzionând, după o analiză concretă, guvernarea liberală zisă și „Decada Brătienistă” (1922-1926) a fost una dintre cele mai rodnice din întreaga istorie modernă a României. (Nedelea 1987: 29)

Acceptând demisia guvernului liberal, regele a început consultările cu liderii politici din opoziție, dar soluția a fost cea stabilită de Ion I.C. Brătianu și anume „guvernul Averescu”. Ion I.C. Brătianu ținea însă sub observație guvernul Averescu, pentru a nu se abate de la linia convenită încă din anul 1924. Această situație a creat o mare tensiune în rândul Partidului Poporului și chiar în guvern, ducând la demisia ministrului de finanțe, Alexandru Lapedatu, omul liberalilor. Situația care a dus însă la ruperea raporturilor dintre Averescu și Brătianu a fost chestiunea dinastică. Contactele lui Averescu cu prințul Carol la Paris și propaganda lui Mihail Manoilescu, au dus la iritarea șefului liberal, sugerându-i regelui să numească un guvern de uniune națională. La 26 mai 1927, Barbu Știrbey a fost numit președintele Consiliului de Miniștri. După nici o lună, la 21 iunie 1927, noul guvern Ion I.C. Brătianu a depus jurământul la Scroviștea, în fața unui rege care nu a putut să se ridice din fotoliu. Șeful guvernului, îngrijorat de revenirea în țară a fostului principe Carol, a telegrafiat ministrului român la Paris, Constantin Diamandy, să organizeze prin Siguranța franceză și un serviciu plătit pentru înlesnirea supravegherii lui. (Paul al României 1991: 117-119)

După moartea lui Ferdinand la 20 iulie 1927, situația politică internă se precipită datorită intrării în funcțiune a Regenței, dar Ion I.C. Brătianu nu s-a pierdut cu firea și a elaborat meticolos planul de contracarare a acțiunilor opoziției, fiind hotărât să continue opera de guvernare liberală. Pe acest fond de agitație politică, în ziua de 22 noiembrie 1927, s-a aflat că premierul suferă de amigdalită. Doctorii Constantin Angelescu și Traian Nasta l-au operat de mai multe ori, dar infecția a trecut în sânge. Astfel, la 24 noiembrie 1927, la ora 6.45, Ion I.C. Brătianu a încetat din viață. A fost înmormântat la Florica lângă tatăl său, Ion C. Brătianu. (Scurtu 2007: 40)

Acesta a fost Ion I.C. Brătianu, care a intrat în politică ca „Omul de la Rătești”, pășind ca mare erou al neamului românesc. „El a mers până la jertfa supremă”, mărturisea Alexandru Constantinescu despre Ion I.C. Brătianu care, printre altele, ar fi spus: „Dacă prin imposibil m-aș înșela asupra cursului destinului neamului nostru, el și regele vor rămâne în țară și vor accepta să fie puși la zid.” (Gheață 1938: 29)

Un merit esențial a fost acela că a știut să-și aleagă colaboratorii. În domeniul economic a lăsat mână liberă fratelui său, Vintilă Brătianu, un pasionat și temeinic economist. Problemele organizării de partid le-a lăsat în sarcina lui I.G. Duca, iar chestiunea în relațiile cu opoziția era activitatea lui Alecu Constantinescu, meșter neîntrecut în manevre *de culise*. (Scurtu/ Bulei 1990: 167-169)

Vintilă I.C. Brătianu (16 noiembrie 1867 – 22 decembrie 1930), fratele lui Ion C. Brătianu, născut la Florica, își termină studiile la Paris în construcții de căi ferate și se căsătorește cu fiica unui fruntaș liberal, Anastasie Stolojan. (Rădulescu 1998: 31)

Ion Gh. Duca îl caracteriza astfel: „Ca om de partid, Vintilă Brătianu era atât de identificat cu viața Partidului Național Liberal, încât n-a cunoscut alte griji decât grijile partidului, n-a resimțit alte bucurii decât bucuriile partidului, el dădea partidului tot și pentru el nu-i cerea nimic. Visul lui era ca Partidul Național Liberal să fie neconținut cu cinste și patriotism în slujba Statului și a neamului”. (Duca 1990: 82)

După Ion I.C. Brătianu, în fruntea guvernului și a partidului a fost fratele său, Vintilă Brătianu, care a depus toate eforturile pentru menținerea partidului la putere. Neizbutind să obțină împrumutul extern solicitat pentru a realiza stabilizarea monetară, asaltat de național-

țărăniști, Vintilă Brătianu a fost nevoit să prezinte demisia guvernului la 3 noiembrie 1928. (Petric/ Cârțână 1981: 53)

Ca om de stat, a fost colaboratorul cel mai apropiat al ilustrului său frate, dar și-a imprimat personalitatea în toate faptele și problemele vieții politice. Reformele democratice, votul universal și exproprierea l-au avut ca drept cel mai dârz apărător și propovăduitor la tribuna Parlamentului sau în campaniile electorale la nivelul țării. Iubirea de țară și de neam mergeau la el până la fanatism, iar istoria României Mari nu se va putea scrie fără a pomeni numele lui. (Duca 1990: 84)

În perioada imediat următoare, în Partidul Național Liberal apar divergențe care duc la sciziuni, precum în 1929, când Ioan Theodor Florescu a constituit gruparea „Omul liber” ce se va transforma în Partidul Liberal Democrat, iar în iunie 1930, în timp ce „bătrânii” liberali în frunte cu Vintilă și Duca cereau respectarea actului din 4 ianuarie 1926, Gheorghe I.I.C. Brătianu cu tinerii liberali au format Partidul Național Liberal Georgist. La 22 decembrie 1930 moare Vintilă Brătianu până să ajungă la moșia sa de la Mihăiești, datorită bolii și unui ger năprasnic. După moartea sa, în fruntea partidului a fost ales Ion Gh. Duca. Acesta duce o vie activitate organizatorică a Partidului Național Liberal și cu Noul Program de refacere a economiei și luarea de măsuri împotriva Gărzii de Fier îl determină pe rege să-i încredințeze mandat de constituire a guvernului, la 12 noiembrie 1933. Intrând în conflict cu legionarii, I.G. Duca este asasinat la 29 decembrie 1933, pe peronul gării din Sinaia. (Ștefănescu 2018: 119)

Constantin I.C. Brătianu (Dinu) (1866-1950), fiul lui Ion C. Brătianu, a fost ales în funcția de șef al Partidului Național Liberal, la 3 ianuarie 1934, deși, în partid, gruparea „tinerilor liberali” din punct de vedere politic susținea tendințele dictatoriale ale regelui. Din gruparea tânără făceau parte Gheorghe Tătărescu, Victor Iamandi și Ion Inculeț. Regele, încălcând uzanțele democratice, a numit în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri pe Gheorghe Tătărescu, cu toate că legal trebuia numit președintele Partidului Național Liberal, adică pe Constantin I.C. Brătianu. (Paul al României 1991: 179-182)

După mandatul de 4 ani, în noiembrie 1937, Constantin I.C. Brătianu a optat pentru retragerea Partidului Național Liberal în opoziție, în vederea refacerii și reintegrării lui prin fuziunea cu gruparea lui Gh. I.I.C. Brătianu, care s-a produs la 10 ianuarie 1938. După Dictatura Regală, Constantin I.C. Brătianu și Iuliu Maniu au sprijinit formarea guvernului Antonescu, dar din punct de vedere politic nu au fost de acord cu înaintarea trupelor noastre dincolo de Nistru. (Cutișteanu/ Ioniță 1981: 300-303)

Simultan, Constantin I.C. Brătianu, alături de Iuliu Maniu și de cercurile de la Palat, a sprijinit misiunea de la Cairo a lui Barbu Știrbey vizând încheierea, în numele „opoziției române”, a unui armistițiu cu SUA, Anglia și URSS, iar la 20 iunie 1944, Constantin I.C. Brătianu a semnat, alături de Maniu, Pătrășcanu și Titel Petrescu, constituirea Blocului Național-Democrat. Prin Gheorghe I.I.C. Brătianu au făcut legătura cu principalele partide democratice, Ion Antonescu și Mihai Antonescu. După venirea la putere a comunistilor, situația politică s-a înrăutățit, iar în noaptea de 5 spre 6 mai 1950, Constantin I.C. Brătianu a fost arestat alături de 82 de demnitari și închis la Sighet unde a murit, în condiții neelucidate, în același an. (Brătianu 1999: 39)

Gheorghe I.I.C. Brătianu și Partidul Georgist. Unicul fiu al lui Ion I.C. Brătianu din prima căsătorie s-a născut la 28 ianuarie 1898, la Ruginoasa. Mama sa a fost Maria Moruzzi, nora domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Copilăria și studiile le-a făcut în Moldova sub atenta

îngrijire a Mariei Moruzzi. (Brătianu 1980: V-LXXVI) Cum era normal după tradițiile familiale, opțiunile politice s-au îndreptat înspre Partidul Național Liberal. La scurtă vreme după înscrierea în Partidul Național Liberal, Gheorghe I.I.C. Brătianu a fost desemnat ca șef al organizației liberale din Iași. Aceasta se întâmpla în 1926, dar la puțin timp Ion I.I.C. Brătianu înceta din viață și lăsa un mare gol în cadrul Partidul Național Liberal și în politica românească. Alegerea lui Gheorghe I.I.C. Brătianu în Camera Deputaților în anul 1927 a însemnat un nou pas în angajarea sa în politica românească. Această perioadă, 1926-1930, a însemnat apropierea de familia tatălui său prin moștenirea lăsată testamentar, dar și de politica liberală în esență și cea românească. Om cu vederi înaintate și având și anumite orgolii, observă situația creată în Partidul Național Liberal, dar și în politica românească și de aceea încearcă un proiect de anvergură națională pe cont propriu. (SPINEI 1996: 125-130) Această situație apare pe fundalul unor neînțelegeri cu unchiul său, Vintilă Brătianu și Constantin I.C. Brătianu, dar mai ales cu Ion Gh. Duca, iar momentul oportun a fost venirea regelui Carol al II-lea în țară. Pe motivul monarhiei constituționale în guvernarea țării, Gheorghe I.I.C. Brătianu se alătură regelui Carol al II-lea. La 15 iunie 1930, în sala „Frascati” din București, alături de un grup de tineri liberali, a înființat Partidul Național Liberal Georgist. (Mișcarea 1930: 4)

Pentru recrutarea de adepți, georgiștii au intensificat acțiunile propagandiste în rândurile tineretului și intelectualilor, ca și printre membrii mai vechi ai Partidului Național Liberal. Astfel, în a doua parte a anului 1930, Gheorghe I.I.C. Brătianu și oamenii săi au organizat adunări publice în toate colțurile țării, din Oltenia în Basarabia și din Dobrogea în Transilvania. În întrunirile făcute la nivelul țării, georgiștii aduceau rechizitorii vehemente la adresa liberalilor vechi și la linia depășită a Partidului Național Liberal. Ei veneau cu programul Partidului Național Liberal de la Mazar Pașa din 1875 și linia adevărată a politicii liberale. Astfel, s-au înscris în noul partid numeroși intelectuali de mare prestigiu, între care istoricii ocupau un loc de frunte precum: C.C. Giurescu, V. Radu, P. Nicorescu, S. Lambrino, P.P. Panaitescu, Al. Rosetti, Vintilă Mihăilescu, R. Vulpe, Alexandru Sacerdoțeanu, D. Bodin și alții. (MIȘCAREA 1930: 4) S-au alăturat și au fost cooptați: Tudor Arghezi, Simion Mehedinți, Ion Minea, O. Tafrași și E. Diaconescu. Datorită atacurilor vehemente la adresa vechiului Partid Național Liberal, familia tatălui său a întreprins acțiuni împotriva lui Gheorghe I.I.C. Brătianu. Astfel, poetul Ion Pillat, fiul Mariei I. Pillat, una din surorile lui Ionel Brătianu, îi numea pe adepții lui Gheorghe I.I.C. Brătianu „rătăciți fără niciun bagaj politic”, iar Alexandru Alimănișteanu, cumnat cu Ion I.C. Brătianu, îl acuza pe Gheorghe I.I.C. Brătianu că „s-a făcut centrul unor intrigi stupide și al unor veleități prin nimic justificate”. (Ordinea 1930: 1). Cu toate acestea, formațiunea politică a desfășurat activitate la nivelul întregii țări, a reușit să scoată în alegeri senatori și deputați, nu a participat la guvernare, dar a avut un procent de 3,98%. Împotriva Partidului Georgist și a liderului său, presa vechilor liberali, *Ordinea* și *Viitorul*, a acționat prin contestarea tuturor meritelor câștigate până la acea vârstă. Victor Iamandi, șeful liberalilor din Iași, l-a ponegriat în mai multe moduri, spunând că „între tată și fiu nu ar fi avut loc decât contacte rare și formale”. (Novac 1998: 265)

După constituirea Partidului Național Liberal Georgist, relațiile cu Nicolae Iorga s-au răcit, deoarece lui Gheorghe I.I.C. Brătianu i s-au alăturat o serie de cărturari și oameni de știință pe care Nicolae Iorga îi dorea în partidul său. Astfel *Neamul Românesc*, periodicul iorghiștilor, ataca cu înverșunare pe georgiști și pe șeful lor. Gheorghe I.I.C. Brătianu nu a demobilizat în fața criticilor aspre la care a fost supus, el a fost încurajat să-și asume

responsabilități în viața politică de personalități neutre precum Ștefan Zeletin care spunea : „Ești vlăstarul, căruia în ordin de descendență îi cade pe umeri marea sarcină istorică de a continua o operă începută. Înțelege-vei că în tradiția familiei Brătianu nu este de a scrie istorie, ci de a crea istorie.” (Spinei 1996: 136)

A încercat alianțe politice cu mareșalul Alexandru Averescu și cu Partide ale Minorităților, dar situația nu s-a schimbat prea mult din punctul de vedere al creșterii rezultatelor în alegeri, iar în politica externă a României poziția Partidului Național Liberal Georgist și a liderului său a fost una aparte. Gheorghe I.I.C. Brătianu a analizat în profunzime și realist evoluția situației internaționale și, văzând dezangajarea anglo-franceză din centrul și sud-estul Europei și integrarea României în sistemul de alianțe franco-sovieto-cehoslovac de către Nicolae Titulescu, a avut o percepție diferită, apreciind că nu putem să lăsăm siguranța hotarelor întregite în seama Armatei Roșii și a Uniunii Sovietice, țară care nu recunoscuse Unirea Basarabiei și care se manifestase agresiv la adresa României. El a rămas consecvent pe poziția sa, că Uniunea Sovietică reprezintă cel mai mare pericol pentru existența Statului Român și că o alianță cu ea este contrară intereselor noastre, căutând alături de alți oameni politici să-l contracareze pe Nicolae Titulescu. Singura forță capabilă să se opună U.R.S.S. spre vest era Germania. Aproximarea de Germania, în concepția sa, reprezenta și o contracarare a maghiarilor. Activitatea lui Gheorghe I.I.C. Brătianu împotriva pactului cu Sovietele a atras atenția diplomației germane și, astfel, în anul 1936, în luna noiembrie, a fost primit de Hitler, fiind primul om politic român care s-a întâlnit cu Führer-ul. (Otu/ Pentelescu 2003: 200-201) Misiunea diplomatică românească din Germania a făcut demersuri pe lângă autoritățile de la Berlin pentru a verifica autenticitatea discuției dintre Brătianu și Hitler. Herman Göring i-a confirmat lui Nicolae Petrescu Comnen declarațiile făcute de Adolf Hitler lui Gheorghe I.I.C. Brătianu. Astfel, pentru a păstra relațiile cu Germania, Gheorghe I.I.C. Brătianu a făcut mai multe călătorii la Berlin, unde a ținut o serie de conferințe și a avut întâlniri cu oameni politici. Această situație o confirmă Atta Constantinescu, prieten politic al liderului georgist, care a participat la toate cele cinci întâlniri cu Göring, liderul nazist și a afirmat că teza lui Gheorghe I.I.C. Brătianu a fost clară, el dând glas dorinței ca România să facă schimburi economice cât mai largi cu Germania, care trebuia să-i recunoască granițele. (Zaharia/ Botoran 1981: 192-193)

Fieful electoral al Partidului Național Liberal Georgist se afla în județele Iași, Putna, Covurlui, Bacău, Râmnicu Sărat, Prahova, Dolj și Constanța. Pe ansamblul politicii sale, în anii 1930-1938, Partidul Georgist s-a situat pe locul al patrulea, cu un procent de 4,96% din voturile exprimate, trimițând în Parlament 10 deputați. Gheorghe I.I.C. Brătianu dorea o apropiere de Iuliu Maniu, dar cum aceasta nu s-a produs, el a intensificat colaborarea cu Alexandru Averescu pentru a apăra Constituția. Astfel, alianța celor două partide s-a numit Frontul Constituțional. La acesta a mai aderat Gh. Fortu cu Blocul Cetățenesc și Mihail Stelescu cu Cruciada Românismului. În presă se discuta despre o fuziune între Partidul Georgist și Partidul Poporului condus de Averescu. Eșecul repetat de unificare cu Partidul Național Liberal a fost determinat de dorința fiecărui partid de a face fuziunea în jurul său. În anul 1936, s-au vehiculat zvonuri că poziția de vicepreședinte îi va reveni lui Gheorghe I.I.C. Brătianu în Partidul Național Liberal. Însă tratativele au fost abandonate, când s-a ajuns la compromisul dintre Gh. Tătărescu și Dinu Brătianu și Constantin I.C. Brătianu, în preajma Congresului. În toamna anului 1937, în vederea alegerilor generale, a fost semnat pactul de neagresiune electorală între legionari, maniști și georgiști, cu scopul de a asigura libertatea și corectitudinea alegerilor. În anul 1937,

georgiștii au obținut 3,89% din numărul total de voturi exprimate și au avut repartizate 16 mandate de deputați. (Gruber 2006: 38)

Reunificarea cu Partidul Național Liberal a avut loc la 10 ianuarie 1938. Potrivit documentelor care au stat la baza reunificării, urma să aibă loc un proces de reformare a organizațiilor liberale locale, cu scopul cuprinderii georgiștilor în noile structuri. Gheorghe I.I.C. Brătianu a fost cooptat în Delegația Permanentă a Partidului Național Liberal, iar după modificarea Statutului a primit funcția de vicepreședinte. Din inițiativa președintelui Constantin I.C. Brătianu, Gheorghe I.I.C. Brătianu a fost implicat în formularea poziției oficiale a partidului reîntregit față de evenimentele politice care s-au desfășurat în viața politică românească. (Scurtu 2007: 130)

Concluzii. Articolul de față începe cu o introducere în viața politică românească, având influențe și idei liberale ale celor mai reprezentativi membri ai familiei Brătianu: Ionel, Vintilă, Constantin I.C. Brătianu și Gheorghe I.I.C. Brătianu.

Detaliile arată că începuturile politicii lor au fost în județul Argeș, la Florica și Rătești și au continuat la nivel central prin implicarea proeminentă în activitatea guvernamentală și parlamentară. Arhivele Naționale și presa vremii au scos la iveală documente inedite și articole despre începutul carierei politice a fraților Brătianu, dar și lucruri organizatorice interesante la nivel local, îndeplinite de șefii principalelor partide argeșene.

Din cercetarea făcută s-a dovedit că a existat o strânsă legătură între politica românească de centru și prezența familiei Brătianu la Florica și Rătești, ce a lăsat în urmă o vie activitate în toate domeniile, făcând ca județele Argeș și Muscel să fie în prim-planul politicii românești.

Din documentele de arhivă, din presa vremii și din arhivele militare a rezultat că politica românească în prima jumătate a secolului XX a fost dominată de cei patru membri ai familiei Brătianu, care au contribuit la constituirea României Mari și la dezvoltarea țării întregite prin aplicarea celor mai importante reforme sociale, politice, economice și culturale. Importanța deosebită a politicii și diplomației lui Ionel Brătianu, timp de 30 de ani, i-a făcut și pe frații săi, Vintilă și Dinu, să continue această linie a Partidului Național Liberal.

Gheorghe I.I.C. Brătianu, profesor și om politic are o viziune a momentului, dar prin Partidul Național Georgist el promovează *neoliberalismul* și sfârșește prin a reveni pe linia Partidului Național Liberal.

BIBLIOGRAFIE

1. A.N.R. Ziarul AdevăruL. 1907. XIX. 6766. 2 iulie, pp. 1-2.
2. A.N.R. Ziarul Adevărul. 1926. XXXIX, 12901. 5 ianuarie, p. 1.
3. A.N.R. Ziarul Îndreptarea. 1919. II. 154. 27 iunie.
4. A.N.R. Ziarul Mișcarea. 1930. XXI. 141. p. 4.
5. A.N.R. Ziarul Mișcarea. 1937. XXVIII. 1713. 14 februarie, p. 4.
6. A.N.R. Ziarul Neamul Românesc. 1909. IV. 44. 29 aprilie, pp. 1-2.
7. A.N.R. Ziarul Neamul Românesc. 1910. V. 51. 27 martie, p. 2.
8. A.N.R. Ziarul Ordinea. 1930. III. 534. 17 septembrie, p. 1.
9. A.N.R. Ziarul Voința Națională. 1900. XVII. 4501. 23 februarie, p. 2.
10. A.N.R. Ziarul Voința Națională. 1901. XVII. 4801. 25 februarie, p. 1.
11. A.N.R. Ziarul Voința Națională. 1907. XXIV. 6594. 18 martie, p. 1.
12. A.N.R. Ziarul Vremea Nouă. 1913. IV. nr. 3. noiembrie, p. 3

13. Intrarea României în Primul Război Mondial. 2016. În: Magazin Istoric. anul XLIX, nr. 7(592). iulie, p. 16
14. Averescu A. 1930. Notițe zilnice din Războiul 1916-1918. București: Cultura Națională.
15. Bulei I. 1987. Sistemul politic al României Moderne. București: Editura Politică.
16. Bulei I. 1981. Arcul Așteptării. 1914.1915.1916. București: Eminescu.
17. Brătianu I. Ghe. 2006. File rupte din cartea războiului. București: Scripta.
18. Brătianu I. Ghe. 1980. Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești. București: Editura Științifică și Pedagogică.
19. Brătianu G. M. 1999. Enigma morții sale. Sighet: Biblioteca Sighet.
20. Cantacuzino S. 2014. Din viața familiei Ion C. Brătianu, 1914-1919. București: Humanitas.
21. Călinescu A. 1990. Însemnări politice 1916-1939. București: Humanitas.
22. Cutișteanu S., Ioniță Gh. 1981. Electoratul din România în anii interbelici. Cluj: Dacia.
23. Duca G. I. 1990. Portrete și amintiri. București: Humanitas.
24. Gheață I. P. 1938. Oameni și fapte. București: Editura Politică.
25. Goga O. 1989. Precursori. București: Minerva.
26. Gruber G.V. 2006. Partidul Național Liberal (Gheorghe Brătianu). Sibiu: Editura Universității Sibiu.
27. Iorga N. 1972. O viață de om. București: Editura Politică.
28. Nedelea M. 1987. Aspecte ale Vieții politice din România 1922-1926. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
29. Novac V. 1996. File din Istoria Argeșului. Pitești: Paralela 45.
30. Otu P, Pentelescu A. Gheorghe I. Brătianu Istorie și Politică. București: Corint.
31. Paul al României 1991. Carol al II-lea Rege al României, Editura București.
32. Petric A. Cărfână, I., Scurtu I., Ionescu Gh. 1981. Istoria României 1918-1944. Cluj Napoca: Editura Didactică și Pedagogică.
33. Pillat, I. Pe Ionel Brătianu n-am putut să-l critic. 1993. In: Magazin istoric. Anul XXVII, nr. 9 (318). Septembrie, p. 37.
34. Rădulescu M.S. 1998. Elita liberală românească 1866-1900. București: All Educational.
35. Rusenescu M., Saizu I. 1979. Viața politică în România 1922-1928. București: Editura Politică.
36. Scurtu I. I. 1992. I.C. Brătianu. București: Museion.
37. Scurtu I. 2007. Istoria contemporană a României (1918-2007). București: Editura Fundația României de mâine.
38. Scurtu I., Bulei I. 1990. Democrația la români, 1866-1938. București: Humanitas.
39. Spinei V. 1996. Reprezentanți de seamă ai istoriografiei și filologiei Românești și Mondiale. Brăila: Istros.
40. Ștefănescu P. 2008. Asasinate politice în istoria României. București: Vestala.
41. Torrey, Glenn. 2014. România în Primul Război Mondial. București: Meteor Publishing.
42. Zaharia, Ghe, Botoran, C. 1981. Politica de apărare națională a României, în contextul European interbelic. București: Editura Militară.